

SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA SRBIJE

POLITIČKI PROGRAM

SOCIJALNO I DEMOKRATSKI

ZA SRBIJU

Beograd, 12. 12. 2009.

I SOCIJALDEMOKRATIJA U SRBIJI

VREME U KOJEM DELUJEMO

Ne tako davno, neposredno pred i u doba raspada bipolarnog globalnog poretka ustanovljenog nakon Drugog svetskog rata, smatralo se da je (neo)liberalni kapitalizam jedini delotvorni oblik društvenog uređenja, koji čak odgovara ljudskoj prirodi, potrebama i htenjima. Za integrativne procese koji su obeležili kraj 20. veka smatralo se da u krajnjem ishodu treba da vode stvaranju globalnog tržišta, teritorijalizaciji (neo)liberalnog kapitalizma i stvaranju novog, jednopolarnog svetskog poretka, što je neke teoretičare čak nagnalo i da istaknu tezu o „kraju istorije” kakvom je mi poznajemo u procesu razvijanja i smenjivanja društveno-ekonomskih uređenja, što u velikoj meri određuje i političke tokove i ideje. Verovalo se da je u tom smislu prevaziđeno postojanje klasičnih političkih stranaka levice i desnice i da jasnih ideoloških podela među političkim snagama, naročito u zapadnim društvima, više nema i ne treba da bude. Kraj 20. veka Srbija je po mnogo čemu dočekala kao nedovršena država – suočena sa raspadom zajedničke države čiji je Pijemont bila, Srbija i njeno tadašnje rukovodstvo nisu uspeli da pronađu adekvatan odgovor koji bi se sastojao u izgradnji stabilnog državnog uređenja i državnih institucija, promišljenoj reformi društveno-ekonomskog sistema i uključivanju u evropske integracione tokove, zadržavanju ugleda, uticaja i ekonomskih interesa u zemljama nastalim na području bivše Jugoslavije, kao i upornoj političko-diplomatskoj borbi za zaštitu nacionalnih interesa i obezbeđivanje odgovarajućih institucionalnih rešenja za sunarodnike u tim državama. Umesto toga, odabran je put autoritarnog političkog poretka i manipulisanja nacionalizmom kao osnovnim instrumentom vladanja koji je bio oslonjen na nereformisanu društvenu privredu, a ratni sukobi koji su se odigrali na području bivše Jugoslavije odveli su zemlju u beznađe i sunovrat obeležen ljudskim žrtvama, ogromnim materijalnim razaranjima i gubicima, velikim brojem izbeglih i interno raseljenih ljudi, suspendovanjem suverenih prava na teritoriji Kosova i Metohije i oživljavanjem mnogih društvenih antagonizama za koje se verovalo da su prevaziđeni, tako da je demokratske promene 2000. Srbija zaista u velikoj meri dočekala kao nedovršena država i društvo.

Vreme u kojem delujemo obeležava značajna promena sveta i političkih ideja. Svet 21. veka u velikoj meri postaje multipolaran, sa jasno uočljivom, rastućom ulogom velikih tržišta zemalja trećeg sveta. U političkoj teoriji i praksi čak i najvećih i najrazvijenijih privreda sveta ponovo se prihvataju ideje državnog intervencionizma i socijalne regulacije tržišne privrede sa izmenjenom i ojačanom ulogom države u sferi privređivanja i socijalne regulacije. Ostvarenje tih ideja i programa treba da vodi socijalnoj sigurnosti i velikom broju obezbeđenih javnih službi, koje, polazeći od jednakosti i ravnopravnosti, solidarnosti i društvenih sloboda ljudi, treba da budu dostupne svima. Reč je o idejama i programima za koje se verovalo da su u tehnomenadžerskim društvima razvijenog (neo)liberalnog kapitalizma čak i ostvarene, a time i prevaziđene – o idejama socijaldemokratije. Velika ekonomska kriza potvrdila je, međutim, da kapitalizam, bez državnog intervencionizma, ne može da

bude samoodrživi i samoregulatorni društveno-ekonomski poredak. Vraćanje idejama socijaldemokratije, međutim, u savremenom svetu nema značenje napuštanja osnovnog modela kapitalističkog privređivanja i traganja za nekim novim, do sada nepostojećim oblikom društveno-ekonomskog uređenja i političkog sistema koji u osnovi ne bi bio demokratski. Naprotiv, reč je o pronalaženju prave mere korekcije i državne intervencije koja treba da obezbedi stabilnije i humanije društvo. Štaviše, takve ideje nisu rezervisane samo za unutrašnju politiku, već su prisutne i realizuju se i u okviru nadnacionalnih integracija u meri u kojoj su one nadležne za pojedine oblasti društvenog života i postaju nadahnuće i ideološka osnova i za međunarodnu politiku. Nažalost, Srbija promene u svetu i svetsku ekonomsku krizu ne dočekuje spremno. U vreme otežanih finansijskih uslova krizu ne treba shvatiti isključivo kao negativnu katastrofu koja je Srbiju pogodila, već i kao šansu da se ono što nije valjalo promeniti na bolje i krene uspešnijim putem. Srbija ne može da izabere svoju prošlost, ali može da se opredeli za svoju budućnost. U tu svrhu, ona mora da angažuje sve svoje potencijale, pre svega ljudske, i svu svoju energiju usmeri na kreativna rešenja za prevazilaženje sadašnjeg stanja.

SRBIJA U KRIZI

Vreme u kojem delujemo u Srbiji obeleženo je velikom krizom. Serija izbornih ciklusa koja je za nama nije učvrstila politički sistem u zemlji, niti dovela da iole jasnijeg ideološkog profilisanja, ili ukрупnjavanja političkih snaga. Demokratske tekovine 2000, iako još uvek uživaju podršku većine birača i političkih snaga, mogu da budu ugrožene narastajućim uticajem ekstremnih snaga, kojima loša socijalna situacija ide na ruku. Vodeće političke snage, pa i čitav politički sistem, ukoliko ne pronađu adekvatan ideološko-politički odgovor na krizu u kojoj se Srbija nalazi, rizikuju gubitak legitimiteta. Osnovna politička tema i osnovni politički problem Srbije koji zahtevaju urgentnu akciju svih političkih činilaca u zemlji jeste poboljšanje uslova života i životnog standarda ljudi stvaranjem humanijeg i socijalno odgovornijeg društva. Politički i ideološki odgovor na ekonomsku krizu koja pogađa čitav svet, a u kojoj se Srbija nalazi bezmalo 20 godina, svakako nisu ekstremno desničarski, radikalno socijalno destruktivni, versko-fundamentalistički pokreti i novi nacionalno autarhični i antiintegrativni pogledi na svet. Odgovor na krizu takođe ne predstavlja ni rasprodaja nacionalnih bogatstava i resursa, brze i olako izvršene privatizacije, nametanje davno prošlih i prevaziđenih ideoloških tema i podela, ili neodgovorno skrivanje korupcije, nerada, neefikasnosti, ličnih interesa i nesposobnosti političara iza demagoških parola.

Kriza je u Srbiji vidljiva bezmalo u svakom segmentu društvenog života. Država i njene institucije nisu izgrađeni, a poverenje građana u njih iz dana u dan slabi. Državna administracija je ogromna, skupa i neefikasna. Umesto zdrave tržišne utakmice, razvijena je tajkunska privatizacija. Nezaposlenost raste, baš kao i kriminal, korupcija i razni vidovi društvene patologije. Odličnu i ostvarivu ideju malih i srednjih preduzeća, ili seoskih poseda u kojima bi se razvijao porodični posao, u kojem bi ljudi radili na svome i za sebe, zamenila je surova realnost depopulacije ruralnih područja, ogromnog priliva ljudi u velike gradove i surove eksploatacije. Nasilje je sve izraženije i opasnije, a droga i ostali vidovi bolesti zavisnosti sve učestaliji kako se širi osećaj besperspektivnosti. Mladi, ukoliko se ne domognu inostranstva, imaju osećaj neuspešnosti. Iz godine u godinu natalitet opada. Odnarodeni tajkuni iznose bogatstvo iz zemlje. Srbija odavno nije zemlja prepoznatljivog kulturnog stvaralaštva. Obrazovanje je sve skuplje, a šanse za

zaposlenje i društveni uspeh obrnuto proporcionalne stečenom znanju. Neodgovornost i javašluk doveli su do toga da je Srbija među najzagađenijim državama u svetu i da njeni neiskorišćeni prirodni potencijali i lepote nezadrživo propadaju. Uprkos ovakvom stanju, potencijal koji Srbija nesumnjivo ima pokaže se povremeno u poredama sportista i rezultatima koje pojedini stručnjaci postižu u jakoj inostranoj konkurenciji. Kao nešto zajedničko ovim uspesima, mada Srbija odavno nije zemlja pobeda i uspeha, stoji dugotrajan trud, zalaganje i predan rad. Nasuprot ovim, nažalost retkim izuzecima, sve je prisutniji osećaj stečene bespomoćnosti i masovno povlačenje građana iz političkih procesa. Građani su prepušteni sami sebi, nemaju osećaj da javna vlast ili političke snage vode računa o njihovim interesima i sve brže raste nezadovoljstvo, koje se ispoljava u širokom luku – od rezignacije, društvene apatije i izostanka identifikovanja sa sopstvenom zemljom, koji iz godine u godinu rezultiraju sve većim brojem apstinencija na izborima, što može da vodi osporavanju same prirode demokratskog poretka i legitimiteta države, do zahteva za radikalnijim radničkim štrajkovima i političkim protestima, što može da prouzrokuje zaoštavanje antagonizama širih razmera.

INTERESI SRBIJE

Srbija je centralna država Balkanskog poluostrva. Takav geografski položaj suštinski određuje spoljnopolitičku ulogu Srbije i međunarodno okruženje u kojem se razvija srpsko društvo. Umesto problema koji je u 19. i 20. veku imala zbog takvog položaja, a koji je slikovito predstavljen sintagmom „kuća nasred puta”, Srbija u 21. veku je država sa najvećim potencijalima u regionalnoj privrednoj i političkoj saradnji i nezaobilazni politički činilac u tom delu Evrope i sveta. Upravo iz tih razloga, u multipolarnom nekonfliktnom svetu u kojem dominiraju ekonomske i energetske teme, Srbija ima suštinski interes da bude stabilno društvo i stabilan privredni sistem koji će doprineti regionalnoj stabilnosti, a time i afirmaciji i zadovoljenju sopstvenih interesa i potreba. Preko teritorije Srbije treba da vode svi značajni regionalni i evropski saobraćajni i energetske putevi.

Osnovni spoljnopolitički interes Srbije je da postane punopravni član Evropske unije, uz dalje unapređenje odnosa sa SAD i nastavkom privredne saradnje sa Ruskom Federacijom. Uz to, Srbija sa SAD može da razvija i različite oblike tehničko-privredne i privredno-vojne saradnje, dok su interesi Srbije za saradnju sa Ruskom Federacijom prvenstveno usmereni ka elektro-energetskoj saradnji. Dobri odnosi između Ruske Federacije i Evropske unije s jedne i između SAD i EU s druge strane omogućiće dugoročniji period stabilnosti na Balkanu. Takođe, Srbija mora da učini više u regionalnoj saradnji i da inicira dalju privrednu saradnju, a može da ostvari odličnu saradnju i sa regionalnim silama. Potencijali Srbije su i u povratku na tržišta azijskih i afričkih država, sa kojima je veže tradicionalno prijateljstvo. Osnovna pretpostavka iskorišćavanja takvog geografskog položaja Srbije i ostvarenja njenih spoljnopolitičkih ciljeva jeste politička i ekonomska stabilnost u Srbiji. Neće biti ništa od evropskih integracija Srbije, dobrih odnosa sa Ruskom Federacijom, SAD i jačanja regionalne uloge Srbije ukoliko se država jedno vreme ne posveti sebi, odnosno ako ne bude bila u mogućnosti da vreme, energiju i resurse usmeri ka rešavanju ekonomske i socijalne krize i ka izgradnji stabilnih, funkcionalnih i jeftinijih institucija. Stabilizacija prilika u Srbiji povećaće mogućnosti Srbije za odgovore na eventualne bezbednosne rizike i za ostvarenje osnovnog i najvažnijeg cilja unutrašnje i spoljne politike – očuvanje teritorijalnog integriteta države i Kosova

u sastavu Srbije. Da bi se to dogodilo, logika i dinamika političke scene i filozofija aktera na njoj moraju da budu promenjeni na način da će borba za interese države i njenih građana, uz poštovanje vladavine prava, postati značajnija od borbe za vlast i zbrinjavanja nekompetentnih, nepripremljenih i neupotrebljivih kadrova. Ogromna energija koja se rasipa na negativizam i neproduktivnu kritiku treba da se kanališe u pozitivnu promenu kojoj svaki građanin Srbije može da doprinese svojim zalaganjem. Na tom polju uloga političkih stranaka i njihovih programa je od suštinske važnosti.

ZAŠTO SOCIJALDEMOKRATIJA?

U Srbiji je socijaldemokratija prirodna politička ideja istorijski duboko ukorenjena u društvenu stvarnost. U relativno malom društvu sitnog i srednjeg poseda demokratija može samo da bude socijalna, odnosno da uvažava i podstiče brigu o zajedničkim problemima i potrebama ljudi omogućavajući i preraspodelu materijalnih sredstava, a time i obrazovanje kompetentnih građana koji imaju interesovanja za političke procese i učestvuju u njima. Dakle, bez socijalnih mehanizama i distributivne uloge države u malim društvima sitnog i srednjeg poseda kakvo je Srbija ne bi ni moglo da bude demokratije. S druge strane, demokratsko učešće građana u političkim procesima osnov je i uslov opstanka političkog sistema kakav je Srbija, tako da je socijaldemokratska ideja zapravo duboko državotvorna: država je u društvima poput našeg legitimna samo ukoliko ima ulogu činioca koji obezbeđuje socijalnu pravdu. Samo socijalna demokratija može da garantuje postojanje pravnog poretka i principa koji uzimaju u obzir interese svih građana i omogućavaju društvenu integraciju, a time i prevazilaženje antagonizama koji bi u malim društvima bili opasni i suštinski uticali na sam opstanak zajednice. Osnovne vrednosti socijaldemokratije, sloboda i povećana ravnopravnost i pravednija raspodela društvenih resursa, odnosno jednakost šansi, u Srbiji su uvek shvatane kao principi pravičnosti, a gotovo da nema političke snage koja se u različitim periodima istorije nije zalagala za neki od ciljeva koji su po svojoj prirodi socijaldemokratski: izgradnja države koja ima kapacitet da vodi brigu o zajedničkim socijalnim problemima i potrebama ljudi, demokratiju shvaćenu kao široko učešće građana i različitih društvenih grupa u političkom odlučivanju, što podrazumeva i teritorijalnu decentralizaciju i jaku lokalnu samoupravu, ali i široko prihvatanje političkog sistema i ustavni patriotizam, svodenje neodgovorne birokratije u javnom sektoru na minimum, što šire obavezno i besplatno obrazovanje, pomoć porodici, društvenu brigu o deci, ravnopravnost polova, uklanjanje svih vidova diskriminacije, preduzimanje mera za unapređenje pune i efektivne ravnopravnosti, itd.

Osim načelnog, socijaldemokratska politička ideja i program u Srbiji u uslovima krize imaju i svoje praktično opravdanje. Jedino socijaldemokratska ideologija može Srbiji da ponudi društveno prihvatljiv i sveobuhvatan izlazak iz krize, uz uvažavanje interesa ljudi, održavanje legitimiteta političkog sistema i obezbeđivanje funkcionisanja pravnog poretka i odgovornog vršenja javnih službi. Socijaldemokratska ideologija može u Srbiji da omogući politiku sa ljudskim likom i suštinsku promenu koja bi podrazumevala da političkim snagama vlast nije sebi svrha, već da su im ljudi na prvom mestu. Štaviše, može se istaći da sprovođenje socijaldemokratske političke ideologije u spoljnoj politici podrazumeva zalaganje za pravednije međunarodne odnose, Evropu zasnovanu na uvažavanju razlika i ravnopravnosti članica i jačanje regionalne saradnje. U savremenim uslovima, socijaldemokratska politička ideologija u Srbiji je pozicija centra, između dva vida

desničarskih pristupa – održavanja neuspešnog i malim društvima neprilagođenog (neo)liberalnog modela i ekstremnih ideologija isključivosti i netolerancije.

II NAŠA POLITIKA I CILJEVI

1. TERITORIJALNI INTEGRITET I IZGRAĐENA DRŽAVA

Poslednje dve decenije Srbija je bila suočena sa teškim izazovima. Naziv države, njeni simboli i njen ustavnopravni poredak menjani su četiri puta. Osnovni cilj Socijaldemokratske partije Srbije jeste da Srbija bude stabilna, izgrađena država, koja će imati kapacitete da sprovede socijaldemokratske reforme i svim svojim građanima obezbedi socijalnu sigurnost. Da bi Srbija bila izgrađena država, osnovno je da njeno državno uređenje i njen teritorijalni integritet budu osigurani. Srbija nikada neće i ne sme priznati nezavisnost Kosova i Metohije. Borba za teritorijalni integritet zemlje i očuvanje Kosova i Metohije u njenom sastavu, kao preduslov za razvijanje izgrađene države, odvijace se na međunarodnom planu, ali i na polju jačanja srpske i drugih nealbanskih zajednica na Kosovu i Metohiji. Takođe, izgradnja države podrazumeva konstituisanje svih institucija predviđenih Ustavom Republike Srbije, eventualnu izmenu ustavnih odredbi koje treba da omoguće postojanje delotvornijih i jeftinijih institucija, usklađivanje celokupnog postojećeg zakonodavstva sa Ustavom i obezbeđivanje ostalih vidova vladavine prava.

Zalažemo se za:

- **decentralizaciju Kosova i Metohije.** Decentralizacija Kosova i Metohije treba da omogući opstanak i povratak srpske i drugih nealbanskih zajednica na Kosovo i Metohiju i efikasnije učešće pripadnika nealbanskih zajednica u upravljanju javnim poslovima. Suštinska decentralizacija Kosova mora da obuhvati i decentralizaciju, odnosno lokalno organizovanje KPS i adekvatno procentualno učešće pripadnika različitih zajednica u sastavu tih snaga;
- **obrazovanje posebnog entiteta na Kosovu i Metohiji.** Poseban entitet na Kosovu i Metohiji obuhvatio bi teritorijalno povezane jedinice lokalne samouprave sa većinskim nealbanskim življem, kao i teritoriju manastira, crkava i ostalih verskih objekata i spomenika kulture nealbanskih zajednica, i za njega mora biti predviđena mogućnost uspostavljanja specijalnih veza sa ostatkom Srbije čak i za vreme međunarodne uprave na KiM. Takve specijalne veze omogućile bi nesmetano delovanje onih organa vlasti Republike Srbije čije je delovanje na KiM u skladu sa Rezolucijom 1244 SB UN;
- **konstituisanje Vrhovnog kasacionog suda i izbor svih sudija Ustavnog suda Srbije.** Konstituisanje tih institucija mora da bude okončano u razumnom vremenu kako bi zemlja dobila sve Ustavom predviđene institucije u punom sastavu.
- **manje i delotvornije institucije.** Zalažemo se za poštovanje osnovnih principa konstitucionalne ekonomije. Smatramo da je nepotrebno da se državno uređenje i ustavne institucije razvijaju u pravcu nedelotvornih i skupih ustavnih aranžmana. U tom smislu najpre treba

izmeniti ustavne odredbe o broju članova Narodne skupštine i taj broj svesti sa postojećih 250 na 150 članova, a u državnoj upravi učiniti neophodne korake za njenu racionalizaciju i depolitizaciju;

- **donošenje svih neophodnih akata i usaglašavanje zakonodavstva sa Ustavom u skladu sa Ustavnim zakonom za sprovođenje Ustava Republike Srbije.** Iz pravnog poretka moraju da budu uklonjeni svi neustavni i nezakoniti opšti akti kako bi pravni poredak mogao nesmetano da funkcioniše. Pospešiti i ubrzati ukidanje nepotrebnih podzakonskih propisa;
- **ustavni patriotizam svih građana Republike.**

2. USTAVNI PATRIOTIZAM

Socijalna kohezija i političko jedinstvo u Srbiji treba stalno da budu unapređivani. Iako je nakon demokratskih promena 2000. došlo do formulisanja i značajnog ostvarivanja nove manjinske politike, zasnovane na očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta nacionalnih manjina uz njihovu integraciju u društveni život i javne poslove, iako je nesumnjivo značajno povećana politička participacija različitih društvenih grupa, još uvek ima mogućnosti i potrebe za daljim razvojem koncepta demokratskog građanstva utemeljenog na zajedničkim i istovetnim pravima i slobodama koje vode zajedničkoj lojalnosti pravnom poretku bez obzira na jezičke, nacionalne i ostale društvene razlike. Ne sme se dopustiti da ekonomska kriza i socijalni problemi sa kojima se građani suočavaju legitimišu i ojačaju osećaj separatizma i izuzeća iz opšteg principa ustavnog građanstva. Jačanje manjinski kulturnih identiteta, kao i drugih društvenih identiteta (regionalnih, verskih, socijalnih, itd.), treba da bude državi prihvatljivo i treba da bude praćeno širokim učešćem takvih identiteta u javnom životu, ali ne po cenu šireg, državnog građanskog identiteta. Država mora da obezbedi široko inkluzivan pristup koji pored nacionalnog treba da neguje i druge društvene identitete imajući u vidu da je isključivo nacionalno organizovanje ili previše širok, ili previše uzak način za rešavanje aktuelnih problema. Posebnim merama treba smanjiti mogućnost nepravde za izbeglice i interno raseljena lica, pripadnike manjina, povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji, pripadnike ostalih ranjivih društvenih i regionalnih grupa i razvijati osećaj građanstva u državi, budući da bi takve mere unapredile njihov položaj i da bi oni centralnu, državnu vlast doživljavali kao jemca svojih prava, a ne kao uzročnika lošeg ekonomskog položaja i vinovnika nepravde.

Zalažemo se za:

- **dosledno sprovođenje postojećih i kreiranje novih mera za povećanje i olakšano učešća pripadnika manjina i drugih društvenih grupa u javnim poslovima.** Primena mera koje su nakon 2000. uvedene u pravni poredak, a koje se sastoje u ukidanju izbornog cenzusa za stranke nacionalnih manjina, unapređenju zastupljenosti pripadnika manjina u organima državne uprave, olakšanoj registraciji političkih stranaka nacionalnih manjina, itd. treba da bude nastavljena. Treba usvojiti poseban set mera za olakšano učešće i drugih društvenih grupa u javnim poslovima, naročito propisivanjem delotvornijih

mehanizama participacije polova i dijaspore, bez obzira na nacionalnu ili versku pripadnost;

- **nesmetano funkcionisanje i obnavljanje rada u punom sastavu tela koja su zadužena za unapređenje položaja pojedinih grupa i regiona kao što je Savet za nacionalne manjine.** Nesmetano funkcionisanje i obnavljanje rada tog i ostalih tela nesumnjivo će doprineti razvoju brige države, kao i razvoju osećaja pripadnosti državi od strane pripadnika manjina;
- **veće investiranje i prisustvo države u oblasti južne Srbije, Sandžaka, Istočne Srbije i drugih nerazvijenih područja.** Država mora da bude prisutna i aktivna u navedenim oblastima u kojima treba realizovati značajnije ekonomske programe i investicije.
- **dosledno sprovođenje Zakona o zabrani diskriminacije i konstituisanje svih mehanizama koji su tim zakonom predviđeni.** Zakon o zabrani diskriminacije, iako je izazvao značajne polemike u srpskom društvu, pruža pravne garantije protiv nedozvoljenog razlikovanja i uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda pod jednakim uslovima. Izuzetno je značajno da se konstituišu svi organi i pokrenu svi pravni mehanizmi predviđeni tim zakonom;
- **unapređenje položaja Roma.** Romska populacija je najugroženija u Srbiji. Akcionim planom za unapređenje položaja Roma, koji je delimično usvojen od strane Vlade Republike Srbije, predviđene su mere koje treba preduzeti u različitim oblastima društvenog života. Od izuzetnog značaja je da se Akcioni plan proširi merama u vezi sa regulisanjem ličnih dokumenata i državljanstva, čime će se za svakako najugroženiji deo populacije – Rome interno raseljene sa KiM omogućiti sistemska briga i zbrinjavanje;
- **doslednu borbu protiv fašističkih ideja, ksenofobije, šovinizma i antisemitizma.** Iako je Srbija podnela velike žrtve u borbi protiv fašizma u Drugom svetskom ratu, u realnosti društvenog života ima profašističkih, šovinističkih i antisemitskih pokreta i ideja. Takvi pokreti i ideje treba da budu zabranjeni jer oni, u uslovima krize, zloupotrebljavajući ustavna prava i slobode mogu da ugroze demokratiju u Srbiji.

3. OČUVANJE I RAZVOJ DEMOKRATIJE

Demokratija je vladavina naroda i politički poredak koji omogućava da građani i građanke ravnopravno i slobodno određuju pravila i uslove svog života. U demokratskom političkom poretku do odgovorne vlasti dolazi se posredstvom odgovornog društva, što doprinosi razvitku i afirmaciji kolektivnih ciljeva i potvrđivanju ljudske ličnosti. U Srbiji je to veliko civilizacijsko dostignuće započelo da se, posle više decenija, istinski obnavlja u političkoj praksi 2000. Međutim, u savremenim uslovima, iako je demokratija u Srbiji konstitucionalizovana i omogućena rešenjima novog Ustava iz 2006, ona je sa različitih strana ugrožena. Ustavno razumevanje slobode, jednakosti pred zakonom i socijalne pravde mora i jedino može da bude osigurano u demokratskom političkom poretku, ali je u uslovima ekonomske krize i socijalne nesigurnosti građanin izgubio svoj demokratski potencijal. Štaviše, otvoreno je i pitanje da li se demokratija svodi samo na

periodično, i često procentualno slabo, učešće građana u periodičnim izborima za predstavnička tela. Proporcionalni izborni sistem, koji zaista omogućava pravednije predstavljanje političkog raspoloženja, uz neprikosnovenu ulogu lidera stranaka u odabiru kandidata i raspoređivanju osvojenih mandata, doveo je do toga da bi se moglo reći da je razvoj demokratije u Srbiji nakon 2000. sve više poprimao karakteristike kompetitivnog kvazielitizma, u kojem se, nažalost, većina nekompetentnih i prosečnih politikanata, nedoraslih istorijskom trenutku u kojem se država nalazi, skrivenih iza autoriteta partijskih lidera, besomučno bori čak ne za vlast, već za privilegije koje im ona može doneti, održavajući tako matricu negativne selekcije i često svodeći demokratiju na ucenjivanje za obezbeđivanje kvoruma ili glasanje. S druge strane, veliki broj ekstremno desničarskih pokreta u inostranstvu i zemlji ističe da je demokratija prevaziđeni model koji iziskuje zamenu. Smatramo da se demokratija, naročito u malim društvima koja joj prirodno teže, ničim ne može zameniti, već da se ona jedino može i mora unaprediti.

Zalažemo se za:

- **demokratiju koja podrazumeva socijalna prava i vladavinu ljudskog dostojanstva u radnom životu.** Privreda i finansijsko tržište, iako su možda u Srbiji nedovoljno razvijeni, treba da služe društvu, a ne obrnuto. Demokratija ne sme i ne može da bude puka forma i ljuštura bez delotvorne mogućnosti građana da učestvuju u procesu odlučivanja, uključujući i određene oblike učešća u upravljanju privrednim jedinicama u kojima rade;
- **političko obrazovanje.** Demokratija zahteva politički svesnog, a to znači prethodno obrazovanog i informisanog građanina. Zbog toga je građansko obrazovanje od presudnog značaja za opstanak i dalji razvitak demokratije u Srbiji. U tome treba da učestvuju političke stranke, ali i javni obrazovni sistem posredstvom obaveznog nastavnog predmeta;
- **što šire učešće građana u obavljanju javnih poslova.** U tom smislu zalažemo se za češće neposredno izjašnjavanje građana o pojedinim pitanjima društvenog života i za različite oblike neposredne demokratije;
- **reorganizaciju partijskog i izbornog sistema.** Treba omogućiti direktnu odgovornost partijskog aparata članstvu, češće unutarstranačke izbore i u sklopu proporcionalnog izbornog modela povećati mogućnost uticaja građana na odabir poslanika kojima će u okviru izborne liste pripasti mandat;
- **transparentnost demokratskih procesa.** Transparentnost demokratskog procesa biće osigurana zakonskim regulisanjem javnih rasprava o nacrtima zakona, kao i kroz zakonsko regulisanje lobiranja u Narodnoj skupštini;
- **demokratsku decentralizaciju i regionalizaciju.**

4. DECENTRALIZACIJA I REGIONALIZACIJA

Teritorijalna decentralizacija u vidu lokalne samouprave je „škola naroda za demokratiju”. Decentralizacija treba da omogući da se odluke, u oblastima društvenog

života i poslovima od značaja za lokalnu zajednicu, donose bliže građanima i da se odvija ravnomerniji društveni razvoj. Otuda granice i nadležnosti jedinica lokalne samouprave ne treba da predstavljaju predmet akademske kombinatorike i dnevnopolitičkih interesa, već treba da budu pažljivo utvrđeni i utemeljeni u realnom stanju i potrebama građana. Iako u Srbiji postoji duga tradicija lokalne samouprave, u zemlji, sve do šezdesetih godina 20. veka, nije ustanovljen dugotrajniji model lokalne samouprave. Razume se da je to posledica i činjenice da su razlike velike i da su naselja u Srbiji različitog karaktera i veličine, kao i da je nakon Drugog svetskog rata došlo do razvoja gradova, a time i do velikih migracija stanovništva iz ruralnih ka urbanim područjima. U svakom slučaju, model teritorijalne decentralizacije u uslovima svetske ekonomske krize ne sme da proizvodi nepotrebne troškove, a nadležnosti lokalnih jedinica i njihovo odvijanje treba da budu koncipirani tako da se građani u različitim jedinicama lokalne samouprave ne dovode u neravnopravan položaj.

Istovetno se može istaći i za regionalizaciju. Nesumnjivo je da u Srbiji postoji potreba za regionalizacijom. U realnosti društvenog života postoje geografske oblasti koje nisu istih veličina i potencijala. Regionalizacija treba da podrazumeva jasno utvrđene nadležnosti bez ikakvih prerogativa državnosti i bez zakonodavne autonomije. Regioni treba da pokrivaju čitavu teritoriju države. Kao jedinice iznad lokalne samouprave, ne smeju da imaju ni obeležja političko-teritorijalne autonomije koja u Republici Srbiji postoji u Vojvodini i na Kosovu i Metohiji.

Zalažemo se za:

- **utvrđivanje kriterijuma za formiranje regiona na osnovu kojih bi se opštine koje prirodno gravitiraju ka jednom centru udružile u regione.** Osim grada Beograda, regioni treba da imaju oko 600.000 – 800.000 stanovnika i bili bi formirani ne na osnovu etničkih, već na osnovu privrednih, kulturnih, istorijskih, saobraćajnih i drugih kriterijuma. Treba predvideti da regioni, u skladu sa zakonom, uređuju pitanja od regionalnog značaja u oblastima: regionalnog razvoja, održavanja i izgradnje regionalnih puteva, poljoprivrede, zdravstvene zaštite i bolničkih, banjskih i drugih lečilišta, javnog informisanja na regionalnom nivou, kulture, prosvete i sporta, turizma i ugostiteljstva;
- **održavanje postojećih jedinica lokalne samouprave, ali uz izmenu načina njihovog finansiranja koji treba da omogući fiskalnu decentralizaciju i veće mogućnosti lokalnih samouprava, ali i uštede i veću finansijsku disciplinu.** Izmena postojećih granica i karaktera jedinica lokalne samouprave u Srbiji dovela bi do ogromnih promena, koje bi mogle da ugroze čitav sistem lokalne samouprave;
- **proširenje izvornih prihoda jedinica lokalne samouprave, između ostalog i prenošenjem dela republičke imovine u njihovo vlasništvo.** Ustupanje imovine jedinicama lokalne samouprave doprinelo bi većim mogućnostima jedinica lokalne samouprave. S druge strane, treba onemogućiti otuđenje takve imovine, ili nenamensko i nepotrebno zaduživanje jedinica lokalne samouprave;
- **uvođenje kontrole zaduživanja jedinica lokalne samouprave.** Zaduzivanje jedinica lokalne samouprave ne sme da poprimi oblike nedomaćinskog poslovanja vlasti. Takođe, uvođenje kontrole zaduzivanja

jedinica lokalne samouprave ne sme da bude nepotrebna mera uplitanja centralne vlasti u delovanje jedinica lokalne samouprave;

- **obezbeđivanje horizontalne ravnoteže među jedinicama lokalne samouprave posredstvom pomoći ekonomski slabijim opštinama.** Ustupanje imovine ili zaduživanje ne mogu suštinski i sistemski da reše pitanje horizontalne neravnoteže koja postoji između jedinica lokalne samouprave u Srbiji. Budžetska pomoć treba da bude uslovljena racionalizacijom opštinske uprave i treba da se omogućava jedinicama lokalne samouprave koje su ostvarile uštede u prethodnom budžetskom periodu. Takođe, treba predvideti obaveznu budžetsku pomoć za (su)finansiranje lokalnih investicija koje zapošljavaju određeni broj radnika;
- **finansijske transfere koji se dodeljuju lokalnim samoupravama koji su zasnovani na kombinaciji podele zajedničkih prihoda Republike i lokalnih zajednica i novčanih dotacija iz budžeta po unapred utvrđenim kriterijumima;**
- **osposobljavanje i učešće jedinica lokalne samouprave, odnosno lokalne zajednice u borbi protiv kriminaliteta i obezbeđivanju bezbednog života u Srbiji.** U lokalnoj zajednici treba jačati kapacitete sredine da adekvatno predupredi kriminalitet i odgovori izazovima bezbednosti. Različiti projekti podizanja svesti i uloga komunalne policije u saradnji sa pozornicima koji treba da budu vraćeni na ulice omogućice smanjivanje kriminaliteta.

5. BEZBEDAN ŽIVOT U SRBIJI, BORBA PROTIV KRIMINALA I KORUPCIJE

Bezbedan život, život bez straha od nasilja i kriminaliteta je poseban kvalitet. Bezbednost je opšte dobro, koje mora biti zagarantovano svakom građaninu Republike, bez obzira na njegov socijalni status i imovinske mogućnosti. Da bi se omogućila bezbednost za sve, nije dovoljno boriti se protiv kriminala, potrebno je da se uklone njegovi uzroci. Sasvim je jasno da postoji veza između siromaštva, nedostatka mogućnosti i kriminaliteta, posebno u pogledu pojedinih dela kao što su trgovina ljudima, proizvodnja i promet opojnih sredstava, nasilje u porodici, koje je nažalost u porastu, itd.

Borba protiv kriminala neraskidivo je povezana sa zaoštavanjem kaznene politike i sa jakim i nezavisnim pravosuđem. U pravnom poretku je neophodno izvršiti izmene koje bi doprinele smanjenju mogućnosti posedovanja oružja, regulisanju pravnog položaja i delatnosti agencija koje pružaju obezbeđenje i drastičnom pooštavanju kazni za počiniocima krivičnih dela. Zakon mora biti jednak za sve, a pravosuđe mora biti finansijski nezavisno i obezbeđeno. Počinioci krivičnih dela protiv nosilaca pravosudnih funkcija zaslužuju najteže kazne.

Poseban problem predstavlja korupcija, koja je po svojoj prirodi krivično delo koje je u prvom redu usmereno protiv sistema i njegovog funkcionisanja. Počiniocima korupcije, naročito ukoliko su pripadnici policijskih snaga ili nosioci pravosudnih funkcija, osim oštrih kazni treba onemogućiti dalje obavljanje funkcija.

Zalažemo se za:

- **pooštavanje kazni za sva krivična dela.** Svrha sankcija je specijalna i generalna prevencija kriminala. Imajući u vidu da je kriminal u stalnom porastu, neophodne su veoma stroge kazne, koje će prvenstveno uticati na smanjivanje njegove stope;
- **povećanje kapaciteta Ministarstva unutrašnjih poslova.** Ministarstvu unutrašnjih poslova na raspolaganju mora da stoji dovoljan broj obučениh kadrova i savremena oprema. Smatramo da sigurnosne kamere u kombinaciji sa ponovnim uspostavljanjem pozornika i saradnjom sa komunalnom policijom mogu znatno da utiču na hvatanje počilaca i suzbijanje krivičnih dela i dela povrede javnog reda i mira. Policija mora da ima odličnu saradnju sa jedinicama lokalne samouprave i školama;
- **otežan pristup oružju.** Oružje ne treba da bude u privatnim rukama. Zalažemo se veoma stroge uslove za njegovo posedovanje. Veoma je važno da se položaj i delatnost privatnih agencija za obezbeđenje reguliše zakonom;
- **borbu protiv droge.** Proizvodnja i promet droga postali su veoma čest oblik kriminala i generator ostalih krivičnih dela. Droga mora da bude uklonjena sa ulica i iz škola. Treba višestruko povećati kazne za krivično delo proizvodnje i prometa opojnih droga. Neophodno je ustanoviti redovne kontrole učenika i testiranja na korišćenje droga;
- **moćno sudstvo i brzo okončanje krivičnih postupaka.** Sudovima su potrebne moderne zgrade i dovoljno osoblja sa odgovarajućim platama. Efikasno sudstvo ne podrazumeva samo nezavisnost i odgovarajuće plate nosilaca pravosudnih funkcija već čitavog sudskog osoblja. Krivični postupci ne smeju da traju dugo jer se gubi smisao suočavanja počinioca sa delom i sankcijom;
- **donošnje zakona protiv nasilja u porodici.** Nasilje u porodici iz dana u dan postaje sve češće i opasnije. Nasilje u porodici nije privatna stvar, već zasluđuje posebnu društvenu brigu. Zalažemo se za donošenje posebnog zakona koji bi precizno uredio nadležnosti i saradnju policije, tužilaštva, centara za socijalni rad u suzbijanju te pojave;
- **zaštitu dece od svakog vida nasilja, dečje pornografije i neprimernih sadržaja.** Osim porodičnom nasilju, deca su, nažalost, izložena i nasilju u školama. Svaka škola mora da ima školskog policajca i redovne obilaske policijskih patrola. Školska dvorišta ne smeju da budu poprište organizovanih obračuna dečjih bandi, već treba da su pod stalnim nadzorom. Škole treba opremiti sistemima sigurnosnih kamera. Sve TV stanice, kada emituju program, moraju imati jasnu oznaku uzrasta za koji je sadržaj primeren. Posebnu borbu treba povesti protiv pornografskih sadržaja i dostupnosti deci pornografskih sadržaja na internetu;
- **jačanje kapaciteta Agencije za borbu protiv korupcije, stvaranje registra slučajeva korupcije i periodično javno objavljivanje imena svih počilaca.** Agencija za borbu protiv korupcije treba da bude nezavisna i da na raspolaganju ima dovoljno kadrova i materijalnih mogućnosti. Registar slučajeva korupcije treba da nadležnim organima pruži pregled stanja, učestalosti i prisustva korupcije u različitim

oblastima društvenog života. Neophodno je da se periodično javno objave imena lica koja su počinila korupciju. Političke stranke čiji su kadrovi nosioci korupcije, kao i političke stranke koje su u izveštajima o svom finansijskom poslovanju predstavile lažne podatke moraju da snose posledice;

- **pristup pravosuđu koji ne zavisi od socijalnog položaja.** Zahtev države blagostanja za koju se zalažemo jeste da svako ko ima pravo može i da ga zaštiti pred sudom, nezavisno od svojih ekonomskih mogućnosti. U tom smislu, smatramo da bi umanjenje sudskih troškova i pružanje besplatne pravne pomoći omogućilo da pristup pravosuđu ne zavisi od socijalnog položaja;
- **doslednu borbu protiv kriminala i nasilja, ali i njihovih uzroka.** Dosledna borba protiv kriminala i korupcije podrazumeva i borbu protiv njihovih uzroka. Nejednake mogućnosti u životu, beznađe, nedostatak obrazovanja i socijalne teškoće česti su uzroci kriminaliteta. Mladi ljudi iz takvih porodica često su posebno pogođeni. Treba se fokusirati i na preventivne mere borbe protiv kriminala, u čemu posebnu ulogu ima umrežavanje školskih pedagoga i psihologa i nadležnih službi centra za socijalni rad. Borba protiv nejednakih mogućnosti i unapređenje socijalnog položaja ljudi treba da budu osnovni motiv socijalne tržišne ekonomije.

6. SOCIJALNA TRŽIŠNA EKONOMIJA

Velika ekonomska kriza koja pogađa svet ne dovodi u pitanje osnovni model kapitalističkog privređivanja – tržišnu privredu. Socijaldemokratski model podrazumeva, međutim, da tržište nije dovoljan niti proveren samoregularajući mehanizam i da država, naročito u uslovima krize, mora da posegne za korektivnim instrumentima. Antirecesijska politika treba da podrazumeva rast industrijske proizvodnje u uslovima jasnih pravila socijalne tržišne ekonomije. Jasna pravila socijalne tržišne ekonomije treba da imaju za cilj ublažavanje socijalnih posledica krize, konsolidaciju i uvezivanje svih tržišta i sastoje se od mera finansijskog, monetarnog i privrednog karaktera. Tržišna privreda počiva na privatnoj svojini, ali privatna svojina obavezuje jer vlasništvo podrazumeva obaveze, tako da osnovni cilj socijalne tržišne privrede treba da bude da se kapital produktivno koristi i služi opštem dobru, a ne vanproizvodnom bogaćenju i spekulacijama na finansijskom tržištu koji donose ogromne dobitke. To je od presudne važnosti za mala društva, konsolidovanje njihove privrede i otvaranje novih radnih mesta.

Zalažemo se za:

- **zadržavanje stabilnosti monetarnog sistema, kursa i likvidnosti banaka.** Zadržavanje stabilnosti monetarnog sistema i kursa je od presudne važnosti za domaću privredu, zaustavljanje njenog pada i privlačenje stranih investicija. Likvidnost se može osigurati merama jačanja discipline u finansijskom sektoru;
- **finansijsku disciplinu poslovnih banaka u njihovom odnosu prema domaćim klijentima.** Mora se osigurati da nadležni organi, u prvom redu Narodna banka Srbije, obezbede zakonitost u radu banaka i u

njihovom odnosu prema klijentima. Nedopustivo je samovoljno povećavanje kamata na potrošačke i druge kredite kojima poslovne banke pribegavaju i treba zakonski urediti pitanja ingerencija Narodne banke u takvim slučajevima, kao i pitanje nadoknade štete klijentima koji su pogođeni takvim merama poslovnih banaka. Od ogromne važnosti za privlačenje kapitala je da se osigura da se u Srbiji uvedu bankarske usluge koje postoje u drugim državama (npr. slobodna štednja sa većim kamatnim stopama);

- **učešće države u investiranju u proizvodnju i u zakonsko regulisanje obaveze preduzetnika da određeni procenat prihoda investiraju u proizvodne delatnosti.** Država treba da investira, preuzme rizik i odgovornost i jasno opredeli proizvodne privredne aktivnosti u kojima investitorima omogućava olakšice. Te privredne aktivnosti u prvom redu treba da budu u elektro-industrijskom i poljoprivrednim sektoru;
- **restrukturiranje domaće privrede.** Država mora da odredi strateški pravac prestrukturiranja domaće privrede. Bez obzira na slobodu tržišta, kao i u nizu drugih evropskih država, država treba da utvrdi u kojim oblastima Srbija ima realnu šansu da napreduje i ostvari i značajne izvozne uspehe. Smatramo da su to energetika, vode, saobraćaj, poljoprivreda i turizam;
- **ravnomerni raspored poreza.** Budžetski prihodi moraju da potiču od poreza koji je ravnomerno raspoređen na poreske obveznike prema njihovoj ekonomskoj snazi. Posebno treba progresivno oporezovati vlasništvo nad nepokretnostima koje ne služe u proizvodne svrhe iznad određenog broja kvadratnih metara. Privreda ne treba da bude opterećena povećanjem ni opšteg ni posebnog PDV-a;
- **dosledno poštovanje obaveza koje su prilikom privatizacije preuzeli novi vlasnici.** Država mora da osigura da se ugovorena aktivnost i socijalni uslovi ne menjaju u periodu nakon privatizacije. To je od presudne važnosti za obezbeđivanje socijalne sigurnosti;
- **zakonsko uređivanje zaštite potrošača po ugledu na evropske standarde. Slobodno tržište ne sme da znači i proizvodnju i plasiranje svakakvih roba i usluga.** U EU i nizu razvijenih država zaštita prava potrošača je velika civilizacijska tekovina uveliko se ne smatra državnim intervencijom koja znatno umanjuje slobodno tržište. U Srbiji je neophodno usvojiti zakon o zaštiti prava potrošača koji bi bio u skladu sa odgovarajućim evropskim direktivama;
- **reformu javnog sektora koja podrazumeva efikasniju državnu upravu i smanjenje javnih rashoda.**

7. EFIKASNIJA DRŽAVNA UPRAVA I SMANJENJE JAVNIH RASHODA

Racionalizacija i depolitizacija državne uprave imperativ je u Srbiji. U uslovima svetske ekonomske krize ni bogatija društva i razvijenije države sebi ne mogu da dopuste luksuz glomaznog i neefikasnog državnog upravnog aparata. Racionalizacijom i depolitizacijom državne uprave ostvariće se znatne uštede u državnom budžetu. Ta sredstva treba da budu iskorišćena za socijalna davanja i investicionu aktivnost države. Od velike je važnosti da se smanji i veliki broj tzv.

kvangova – kvazinevladinih državnih upravnih agencija, saveta i drugih organizacionih oblika. Besmislenost usložnjavanja poslova i inflacije kvangova je tolika da gotovo ne postoji nijedna sfera društvenih odnosa u kojima nema makar jednog saveta ili agencije, niti u kojima se tačno zna ko je za šta nadležan. Ukoliko se toma pridoda činjenica da se neki poslovi državne uprave poveravaju lokalnim i pokrajinskim organima, zaista se dolazi do zaključka da je u sferi upravnih oblasti i poslova državne uprave stvorena haotična situacija i potpuno duplirana struktura subjekata koji vrše, ako uopšte i vrše, poslove državne uprave, a što ujedno čini i ogroman broj zaposlenih u javnom sektoru.

Zalažemo se za:

- **donošenje i nepromenljivost zakona o vladi kojima bi se tačno utvrdila struktura vlade i broj njenih članova.** Smatramo da Vlada Republike Srbije treba da se sastoji od 15 članova – predsednika, potpredsednika i 13 resornih ministara. Potpredsednik vlade, zbog značaja tih poslova, treba da obavlja koordinaciju rada organa državne uprave u poslovima u vezi sa Kosovom i Metohijom i evropskim integracijama;
- **donošenje i nepromenljivost zakona o ministarstvima kojima bi se opredelilo da postoji 13 resora.** Smatramo da sva ministarstva u Republici Srbiji treba da budu obrazovana na realnom principu. To su: ministarstvo spoljnih poslova, ministarstvo unutrašnjih poslova, ministarstvo finansija, ministarstvo odbrane, ministarstvo pravde i ljudskih prava, ministarstvo za državnu upravu, lokalnu samoupravu i regionalni razvoj, ministarstvo privrede, rada i zapošljavanja, u čijem sastavu bi postojala posebna uprava za trgovinu, turizam i usluge, ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, ministarstvo energetike, rudarstva i zaštite životne sredine, ministarstvo prosvete i sporta, ministarstvo nauke i kulture, ministarstvo zdravstva i socijalne zaštite i ministarstvo građevine, saobraćaja i telekomunikacija;
- **jačanje uloge vladinih stručnih tela i unutrašnjih radnih tela u poslovima koordinacije.** Mnogi poslovi državne uprave koji po svojoj prirodi predstavljaju koordinativne poslove ukidanjem ministarstava koja ih vrše treba da budu prepušteni stručnim službama i unutrašnjim vladinim radnim telima;
- **suštinsku depolitizaciju državne uprave.** Suštinska depolitizacija državne uprave nije moguća ukoliko se organizacija državne uprave menja nakon svakih održanih izbora. U ministarstvima, osim ministra, politički funkcioneri treba da budu samo zamenici ministra. U svakom resoru bio bi po jedan zamenik ministra. Pomoćnici, kao i direktori nesamostalnih organa uprave u sastavu ministarstava postavljali bi se na konkursu i njihov broj bi zavisio od broja sektora i nesamostalnih upravnih organa;
- **smanjenje broja zaposlenih u državnoj upravi za 20 odsto.** Ukidanjem pojedinih ministarstava koja ne obavljaju suštinske poslove državne uprave (npr. ne izvršavaju nijedan zakon) i pojedinih dupliranih sektora broj zaposlenih u državnoj upravi bi se znatno smanjio. Na osnovu detaljne analize treba utvrditi broj radnih mesta koja su suvišna i nepotrebna. Procena SDP je da taj broj iznosi 20 odsto od ukupnog broja

zaposlenih. Svi otpušteni iz državne uprave treba da dobiju adekvatne otpremnine, mogućnost prekvalifikacije i pokretanja sopstvenog posla;

- **smanjenje broja rukovodećih mesta.** U Srbiji, računajući državnu upravu, lokalnu samoupravu i javna preduzeća, ima preko 17.000 rukovodećih mesta. Taj broj je pre posledica partijskih nagodbi i uhlebljenja kadrova nego što je izraz realne potrebe;
- **smanjenje nadoknade u upravnim odborima javnih preduzeća.** Upravni odbori javnih preduzeća koji donose astronomske zarade ne smeju da budu sinekure za „zaslužne” političare, niti plen pobjednika na izborima;
- **svu uštedu ostvarenu racionalizacijom i depolitizacijom državne uprave treba usmeriti ka obezbeđenju socijalne sigurnosti i otvaranju novih radnih mesta.**

8. OBEZBEDIVANJE SOCIJALNE SIGURNOSTI I RADNIH MESTA

Srbija treba da bude izgrađeno, odgovorno društvo, sposobno da obezbedi dobrobit i socijalnu sigurnost svim svojim članovima, da umanjí nejednakosti i izbegne polarizacije. Srbija ima kapacitete i potrebu da bude društvo obezbeđene socijalne sigurnosti. Eventualni tržišni radikalizam, bez uvažavanja interesa i potreba socijalne sigurnosti za pripadnike različitih društvenih grupa, može samo da pospeši stvaranje centrifugalne sile u društvu. Naprotiv, Srbiji je potreban novi osećaj jedinstva. Naš cilj je društvo u kojem društvene prilike mogu i treba da budu drugačije, u kojem će se živeti bez straha za sopstvenu egzistenciju i u kojem će slobodni i jednaki ljudi imati jednake mogućnosti bez diskriminacije. Socijalna država podrazumeva organizovanu solidarnost – država treba da pospeši stvaranje i saraduje sa različitim udruženjima i ostalim oblicima angažovanja čiji su ciljevi društvena solidarnost. Solidarnost predstavlja ključnu polugu koja može da bude pokretač zajedničkog delovanja svih segmenata društva kroz dve značajne oblasti – socijalnu zaštitu i rad. Socijalna sigurnost u prvom redu znači sigurnost i postojanost socijalnih davanja po osnovu radnog odnosa, ali i različite mere obezbeđivanja socijalne sigurnosti pripadnicima ranjivih društvenih grupa – deci bez roditeljskog staranja, starima, licima sa posebnim potrebama, nezaposlenima, podstanarima, itd.

Socijalna sigurnost se ne može obezbediti bez privređivanja. Društvo ne može da dugoročno opstane na sivoj ekonomiji i sitnoj pomoći države. Neophodno je da se u Srbiji pokrenu veliki, u prvom redu infrastrukturni projekti, čiji će nosilac biti država, a koji će obezbediti upošljavanje radne snage i otvoriti nova radna mesta.

Zalažemo se za:

- **uvećanje subvencija poslodavcima koji zasnuju radni odnos sa pripadnicima ranjivih društvenih grupa.** Zakonskim rešenjima i merama aktivne politike zapošljavanja treba nastaviti sa primenom mera za pospešivanje zapošljavanja pripadnika ranjivih društvenih grupa, naročito Roma, kod kojih je izraženiji procenat nezaposlenosti;

- **učesće i uključivanje osoba sa invaliditetom** u sve oblasti društvenog života. Sve osobe sa invaliditetom i posebnim potrebama u našem društvu moraju da aktivno učestvuju na ravnopravnoj osnovi;
- **rigoroznu kontrolu i državnu proveru uplate doprinosa za penzijsko-invalidsko osiguranje i zdravstveno osiguranje.** Nedopustivo je da u Srbiji postoje radnici kojima godinama unazad nisu uplaćivani doprinosi za penzijsko-invalidsko osiguranje;
- **povećati procenat bruto društvenog proizvoda koji je namenjen socijalnim naknadama uz istovremeno vezivanje socijalnih davanja za učesće u korisnim programima.** Razne vidove socijalnih davanja i pomoći različitim kategorijama stanovništva treba promišljeno povezati sa promenama radnih mesta, prekvalifikacijama, stimulisanjem zapošljavanja, itd;
- **kvalitetniji život starijih osoba.** Za unapređenje života starijih osoba koje zbog nepovoljnih zdravstvenih, socijalnih, stambenih i porodičnih prilika nisu u mogućnosti da žive u porodici, odnosno domaćinstvu, treba pospešiti stvaranje manjih domova (do 50 korisnika), ravnomerno regionalno raspoređenih kako bi se lakše ostvario kontakt između korisnika i porodice i servisa za pomoć i negu u kući. Ustanove za dnevni boravak i pomoć u kući koje osniva lokalna samouprava treba da dobiju i državnu pomoć, a nove ustanove za pomoć i negu u kući treba da budu razvijeni u saradnji države i lokalne samouprave. Za unapređenje života starijih lica koja žive u domaćinstvu neophodno je predvideti povećanje iznosa dodatka za pomoć i negu drugog lica. Mladi ljudi koji nemaju rešeno stambeno pitanje i studenti mogli bi da budu motivisani da učestvuju u radu servisa za pomoć u kući;
- **značajnije progresivno uvećanje visine materijalnog obezbeđenja za porodice koje nemaju prihode.** Materijalno obezbeđenje porodica koje nemaju prihode se po članu porodice progresivno umanjuje za veći broj članova porodice, što vodi zaključku da deca u takvim porodicama dobijaju manji iznos sredstava;
- **uvećanje dečjeg dodatka za veći broj dece.** Dečji dodatak se isplaćuje u jednakom iznosu. Treba progresivno uvećati dečji dodatak za svako naredno dete kao meru socijalne i populacione politike;
- **pospešivanje hraniteljstva i drugih oblika aktivnosti koje unapređuju život deci bez roditeljskog staranja;**
- **donošenje zakona o volontiranju.** U našem pravnom poretku treba urediti i pospešiti dobrovoljno pružanje usluge za opšte dobro ili za dobro drugog lica bez naknade;
- **donošenje programa socijalnog stanovanja i izgradnje većeg broja jeftinijih stanova i državno subvencionisanje kredita za kupovinu stana.** Takva mera predstavljaće i značajnu državnu investiciju koja će uposliti veći broj ljudi. U programima izgradnje stanova treba obavezno uzeti u obzir i socijalne potrebe budućih stanovnika – obezbediti škole, vrtiće, infrastrukturu, itd. Stan mora da bude dostupan svima;
- **pokretanje dijaloga i državno posredovanje u rešavanju otvorenih pitanja između stanodavaca i zakupaca.** U Srbiji živi ogroman broj podstanara. Njihova prava i položaj nisu detaljno regulisani. Veliki

broj otvorenih pitanja sa kojima se stanodavci i podstanari suočavaju, od prijavljivanja do zaštite prava, treba da budu rešeni dijalogom reprezentativnih predstavnika uz pomoć države;

- **pokretanje velikih javnih radova.** Osim u oblasti socijalnog stanovanja i izgradnje stanova, velike javne radove koji bi uposlili veći broj ljudi treba pokrenuti u elektro-energetskom sektoru i razvoju infrastrukture. U njima bi država bila poslodavac;
- **izmenama poreza na dobit preduzeća omogućiti veću likvidnost i favorizovati proizvodnju i zapošljavanje.** Dobit privrednih subjekata koja se ne raspoređuje i troši već se ulaže u proizvodnju i zapošljavanje ljudi mora da uživa poreske olakšice;
- **osigurati dodatne poreske olakšice poslodavcima koji zapošljavaju samohrane roditelje.** Takvom merom ne samo da bi se uticalo na smanjenje nezaposlenosti već bi se doprinelo i jačanju porodice i ravnopravnosti polova;
- **pospešivanje stvaranja malih i srednjih preduzeća.** Porodični poslovi u vidu malih i srednjih preduzeća u kooperativnim poslovima, kao i u proizvodnji zdrave hrane, nameštaja, tekstila i u turizmu velika su mogućnost za nova radna mesta i razvojna šansa Srbije.

9. JACANJE PORODICE I RAVNOPRAVNOST POLOVA

Porodica je zasnovana na principu solidarnosti i osnov je stabilnog društva. Zbog toga porodica zasluđuje posebnu brigu i podršku društva. Mladim ljudima se mora dati prilika i pružiti pomoć za zasnivanje porodice, a porodicu treba ojačati posebnim merama: od jednakih mogućnosti preko pomoći u brizi o deci do posebnih programa za samohrane roditelje. Jačanjem porodice suzbije se mnogi oblici socijalne patologije, a društvo će dobiti pouzdanog saveznika u borbi protiv, nažalost sve raširenijih, bolesti zavisnosti. Suzbijanje nasilja u porodici je od posebne važnosti.

Sa jačanjem porodice neraskidivo je povezano pitanje ravnopravnosti polova i unapređenje položaja žena u svim oblastima društvenog života – privredi, kulturi, nauci, političkom odlučivanju. Ravnopravnost polova mora da bude prisutna kako u privatnoj tako i u javnoj sferi. Osnovni preduslov ravnopravnosti je unapređenje ekonomske nezavisnosti žena. Žene i muškarci moraju da imaju mogućnost zapošljavanja, napredovanja i stručnog usavršavanja pod jednakim uslovima.

Zalažemo se za:

- **proširenje brige o deci i jednake mogućnosti svakog deteta.** Za svako dete mora da bude mesta u ustanovama društvene brige o deci. Neophodno je da se dopusti da i deca čiji su roditelji nezaposlena lica mogu da budu smeštena u ustanove društvene brige o deci;
- **osiguranje punog iznosa neto plate tokom trudničkog bolovanja.** Trudničko odsustvo treba da bude uređeno tako da se mladi ljudi lakše odlučuju na stvaranje porodice i rađanje dece;
- **obezbeđenje sigurnog sticanja stana porodicama mladih.** Država treba da pomogne mladim ljudima koji zasnivaju porodicu da u

razumnom roku reše svoje stambeno pitanje kupovinom stanova izgrađenih po programu jeftinih stanova ili subvencijama kredita za kupovinu stana;

- **kreiranje paketa podrške samohranim roditeljima.** Samohrani roditelji treba da budu posebna briga društva. Osim poreskih olakšica za poslodavce koji ih zaposle, treba predvideti i druge mere – poreske olakšice za same roditelje, prioritet prijema njihove dece u vrtiće i subvencionisanje režijskih troškova stanovanja;
- **zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici i razvijanje sistemskog pristupa žrtvama.** Veliki broj slučajeva nasilja u porodici ne samo da iziskuje donošenje posebnog zakona protiv nasilja u porodici već treba da se suzbija i sistemskim pristupom u rešavanju svih aspekata te pojave, od kojih je zbrinjavanje i pružanje pomoći žrtvama svakako najvažniji. Nadležni organi (centri za socijalni rad, prihvatilišta, MUP, tužilaštvo, itd.) treba da imaju kapacitete da unaprede pristup žrtava njihovim uslugama;
- **donošenje zakona o ravnopravnosti polova.** Zakon o ravnopravnosti polova je u skupštinskoj proceduri i njim treba da budu uređene sve mere za unapređenje pune i efektivne ravnopravnosti između polova. U tom smislu, posebno je važno:
- **jednako plaćanje za rad jednakih vrednosti.** Nažalost, sve statistike pokazuju da su na tržištu radne snage žene slabije plaćene od muškaraca, čak i za rad jednake vrednosti. Takva situacija je nedopustiva i ona suštinski podrija društveni položaj žene kao stuba porodice;
- **dosledno poštovanje socijaldemokratskog principa pariteta i veće učešće žena u različitim oblastima, naročito u javnim poslovima.** Kvote od 30 odsto učešća slabije zastupljenog pola na izbornim listama i u radu državnih organa koje su delimično predviđene postojećim zakonodavstvom i nacrtima zakonskih rešenja koji su u skupštinskoj proceduri treba da budu obavezujuće i proširene i na političke stranke;
- **sveobuhvatnu, kvalitetnu, besplatnu i stalnu preventivnu zdravstvenu zaštitu žena od najranijeg doba.** Treba obezbediti široku preventivnu zdravstvenu zaštitu žena iz različitih društvenih grupa. Zdravlje žena je posebno ugroženo zbog loše ekonomske situacije, krize na tržištu i posledica bombardovanja. Zdravstvena zaštita je veoma važna.

10. ZDRAVSTVO

Socijalna država podrazumeva zdravstvenu zaštitu koja je dostupna svim građanima, nezavisno od njihovog socijalnog položaja i materijalnih mogućnosti. Načela solidarnosti, sveobuhvatnosti i dostupnosti zdravstvene zaštite izraz su pravde i solidarnosti kao temeljnih vrednosti socijaldemokratije. Zdravlje nije roba, već preduslov kvalitetnog života svakog pojedinca i opšteg razvoja društva.

Zalažemo se za:

- **održavanje sistema besplatne zdravstvene zaštite za osnovne zdravstvene usluge.** Osnovne zdravstvene usluge moraju biti besplatne i dostupne svima. Srbija mora da bude humano društvo koje vodi računa o zdravlju svojih članova;
- **dostupnost kvalitetne zdravstvene zaštite svim društvenim grupama i sredinama.** Zdravstvena zaštita mora da obuhvati pripadnike svih, naročito ranjivih i socijalno ugroženih grupa. Nejednake mogućnosti i razvoj pojedinih sredina ne smeju da se odražavaju na kvalitet zdravstvenih usluga;
- **osavremenjavanje opreme i kadrovskih kapaciteta zdravstvenih ustanova.** Dijagnostičku i svaku drugu opremu zdravstvenih ustanova treba stalno unapređivati i osavremenjavati. Javne zdravstvene ustanove treba da zapošljavaju kvalitetne kadrove;
- **provere kvaliteta rada i kapaciteta privatnih zdravstvenih ustanova.** Rad privatnih zdravstvenih ustanova treba da garantuje standarde kvaliteta i zdravstvene zaštite;
- **skraćenje čekanja na preglede i zdravstvene intervencije.** Proširenjem kadrovskih i materijalnih kapaciteta javnih zdravstvenih ustanova i ravnomernijom raspodelom zdravstvenih ustanova smanjiće se čekanje na preglede i intervencije;
- **omogućavanje većeg broja specijalizacija zaposlenima u zdravstvu.** Mladi ljudi koji zasnivaju radni odnos u javnim zdravstvenim ustanovama treba da imaju jasnu perspektivu i mogućnost stručnog usavršavanja;
- **proširenje pozitivne liste lekova i usklađivanjem sa potrebama hroničnih bolesnika.** Lekovi treba da budu dostupni svima. Naročito je važno da hronični bolesnici ne budu nepotrebno finansijski opterećeni;
- **dosledno sprovođenje zakonskih rešenja o zabrani pušenja na javnim mestima i prodaji alkoholnih pića maloletnim licima;**
- **veće ulaganje u preventivu, naročito malignih i drugih teških oboljenja.** U Srbiji je u porastu broj malignih i drugih teških oboljenja. Najbolji vid borbe protiv njih je preventivno delovanje. Država treba da posredstvom javnih kampanja i podizanjem svesti građana utiče na to da se ubuduće smanji broj obolelih od takvih bolesti. U obrazovnom procesu, posebno mesto treba da zauzmu sadržaji o prevenciji bolesti.

11. OBRAZOVANJE

Preduslov istinski jednakih mogućnosti, suzbijanja siromaštva i ostvarenja socijaldemokratskih ideja i vrednosti je obrazovanje. Dobro obrazovanje je ulaznica za zdrav i normalan život. Obrazovni proces, uz porodične vrednosti, formira pojedinca. Ukoliko se taj proces uspešno odvija, korist ima čitava zajednica. Dobro obrazovanje za sve je preduslov za napredak i prosperitet zemlje. Mladima treba pružiti odlično obrazovanje, u koje treba da budu uključeni što širi slojevi stanovništva, pripadnici svih društvenih grupa, bez obzira na njihove materijalne mogućnosti i socijalno poreklo. Obrazovanje treba uvezati sa privredom i društvenim

potrebama da bi se sprečio odlazak mladih, visokoobrazovanih kadrova, koji mogu da izvedu zemlju iz krize. Ne sme se dopustiti da se, kao tokom svih godina krize i beznađa, mladi ljudi iseljavaju iz zemlje.

Obrazovanje pruža ljudima osnove njihove buduće profesionalne, kulturne i političke orijentacije. Socijaldemokratski pogled na svet oduvek je počivao na shvatanju obrazovanja u funkciji stvaranja slobodnih, solidarnih ljudi koji u društvu uživaju jednake mogućnosti. Obrazovanje čini mogućim političke i društvene promene. Ono je javno dobro, a zalaganja i obaveze nastavnog osoblja zaslužuju posebnu pažnju i nagrađivanje.

Obrazovanje je ljudsko pravo. Ljudsko pravo na obrazovanje ne završava se u odraslom dobu. Ko god nije stekao odgovarajuće obrazovanje u mladosti zaslužuje nove šanse. U širem smislu, u proces obrazovanja uključene su i kulturne institucije – biblioteke, muzeji, pozorišta, bioskopi. Između obrazovnih institucija na različitim nivoima i kulturnih institucija mora da se razvije i unapređuje partnerstvo.

Zalažemo se za:

- **inkluzivno obrazovanje.** U obrazovni proces mora da budu uključeni što širi slojevi stanovništva. Obrazovanje mora da bude dostupno svima, bez obzira na njihove materijalne i socijalne mogućnosti. Posebno je važno da se obrazovanje obezbedi deci iz ranjivih društvenih grupa i da se spreči prerano napuštanje škole. Od posebne važnosti je da deca romske nacionalnosti pohađaju školu;
- **Policentričan univerzitet.** U Srbiji je potrebno razviti veći broj univerziteta u gradovima u kojima postoji dovoljan broj stanovnika. Tako bi se pritisak na postojeće univerzitete ublažio i podstakla saradnja i kreativna razmena između univerziteta, a završenim srednjoškolicima omogućilo studiranje u regionu.
- **proširivanje kapaciteta škola za celodnevni boravak.** U Srbiji sve škole treba da imaju mogućnost da roditeljima i đacima ponude celodnevni boravak;
- **jačanje uloge sredine tokom školovanja.** Forumi roditelja, stalne konsultacije i aktivna uloga upravnih i školskih odbora, postojanje školskih policajaca, permanentno praćenje rada i uspeha učenika i uvođenje socijalnog radnika u škole doprineće uspešnijem odvijanju obrazovnog procesa i povezivanju porodice i procesa obrazovanja;
- **podizanje nivoa obaveznog, besplatnog i svima dostupnog obrazovanja na prvu kvalifikaciju, odnosno do okončanja osnovne škole.** Novo vreme i ekonomska kriza pokazuju da osnovno obrazovanje nije dovoljan stepen obrazovanja u savremenim uslovima. Pravedno i socijalno odgovorno društvo mora da omogući besplatno obrazovanje svima do sticanja prve kvalifikacije od koje mogu da žive;
- **odvajanje više novca za obrazovanje.** Treba povećati procenat BDP koji se izdvaja za obrazovanje i nauku;
- **stimulisanje dobrih učenika.** Učenje i dobar uspeh moraju da postanu društvena vrednost koja se stimuliše na svim nivoima obrazovanja. Dobrim učenicima država mora da obezbedi adekvatne nagrade i stimulacije;

- **besplatne udžbenike za sve učenike osnovnih škola iz materijalno ugroženih porodica.** U sistemu inkluzivnog obrazovanja država mora da obezbedi besplatne udžbenike svim učenicima osnovnog obrazovanja. Udžbenici se mogu koristiti i više godina;
- **pomaganje socijalnih potreba učenika i studenata.** Treba povećati broj i iznos stipendija i kapacitete u ustanovama za smeštaj učenika i studenata;
- **povećanje broja dobrih objekata, renoviranih učionica, savremenih obrazovnih sredstava i kvalifikovanih i motivisanih nastavnika.** Iako je održavanje školskih objekata u nadležnosti lokalnih samouprava, centralna vlast mora da učini više na osavremenjivanju kapaciteta, naročito u siromašnim sredinama;
- **obrazovanje za rad.** Obrazovni sistem treba da bude usmeren ka sticanju novih znanja koja odgovaraju potrebama tržišta rada. U svim srednjim školama i na univerzitetima treba da budu otvoreni centri za razvoj karijere, koji će održavati saradnju sa privredom i tržištem rada. Treba predvideti poreske olakšice za poslodavce koji saraduju sa obrazovnim ustanovama;
- **stimulisanje uključivanja visokog obrazovanja u istraživanja u privredi.** Saradnja visokog obrazovanja i privrede je nužna. Tehnološki projekti treba da budu posebno finansirani. Država treba da podstiče poslodavce koji će nuditi stipendije i posao istaknutim studentima obrazovnih profila na kojima zasnivaju svoj strateški razvoj;
- **sistematsko ulaganje u celoživotno obrazovanje nastavnika.** Nastavno osoblje, osim adekvatnog plaćanja, mora da bude stimulisano i stalnim usavršavanjem. Stalno usavršavanje će doprineti i kvalitetnijoj nastavi;
- **osmišljenu upisnu politiku na univerzitetima.** Broj i obrazovni profili za koje je obezbeđeno budžetsko finansiranje studenata treba da prate aktuelne i buduće potrebe privrede;
- **doslednu primenu mera afirmativne akcije prilikom upisa na visoke škole studenata iz ranjivih društvenih grupa.** Merama za unapređenje pune i efektivne ravnopravnosti treba olakšati upis studenata iz ranjivih društvenih grupa. Obrazovanje kadrova iz takvih grupa znatno će uticati na njihovu afirmaciju i suzbijanje siromaštva;
- **ukidanje svih oblika privatnog poslovanja na državnim univerzitetima.** Univerzitet mora da uživa autonomiju. Međutim, prihodi koje fakulteti u okviru državnih univerziteta ostvare treba da ostanu na raspolaganju fakultetima u određenom iznosu kako bi se ostatak sredstava usmerio ka programima korisnim za studente, ili za budžetsku pomoć ostalim visokoškolskim ustanovama;
- **subvencionisati studentske kredite.** Veliki broj studenata svoje školovanje finansira kreditom. Država mora da preduzme mere za subvencioniranje i olakšavanje podizanja i vraćanja takvih kredita;
- **povezivanje obrazovnih, naučnih i kulturnih i medijskih ustanova.** Gde je moguće, naučne institute treba integrisati u fakultete čiji je osnivač država. Takva integracija će fakultetima obezbediti dodatni

prostor i kadrove, a naučnim institutima veće mogućnosti finansiranja. Istovetno je i sa institucijama kulture. Pristup ustanovama kulture za učenike i studente treba da je besplatan. Potrebno je pospešiti stvaranje učeničkih i studentskih medija;

- **obrazovanje za kulturu i umetnost.** Država mora da osigura rad stručnih umetničkih škola. To je siguran put ka kulturnom i umetničkom stvaralaštvu.

12. KULTURA I MEDIJI

U svakom društvu kultura i mediji zauzimaju posebno mesto. Kultura je osnova demokratskog društva. Ona je sastavni deo i kvalitet svih politika, činilac od presudne važnosti za socijalno razumevanje vrednosti i ciljeva u svetu ubrzane tranzicije. Socijaldemokratski otvoreni koncept kulture ne poima kulturu samo u smislu slobode stvaralaštva, već je shvata kao osnovu duhovnog života, most između različitih društvenih identiteta i grupa i stoga kao suštinsku odrednicu demokratije. Reč je o kulturi demokratije, demokratskog dijaloga i političkog delovanja.

Ako je kultura osnova demokratskog društva, mediji su svakako njegov izraz, ali i čuvar i kontrolor. Sloboda medija je delotvorna brana svakoj uzurpaciji i otuđenju vlasti. Glas demokratske javnosti, odnosno otvoreni informativni sistem, omogućava obaveštenost u odlučivanju i povećava participaciju. Otvoreni mediji ne podrazumevaju samo učešće i odgovor javnosti na političke procese u užem smislu reči, već sagledavaju čitavo društvo.

Zalažemo se za:

- **kulturu kao nacionalni cilj.** Svako treba da ima pristup kulturi i svačija kultura treba da bude dostupna građanima Srbije. Javne biblioteke, muzeji, pozorišta i bioskopi su mesta kulturnog obrazovanja. Oni treba da se finansiraju iz javnih izvora i sopstvenih prihoda;
- **veća ulaganja u kulturu.** Ulaganje u kulturu nije subvencija, već ulaganje u budućnost. Ulaganje u kulturu je isplativo jer kulturno stvaralaštvo predstavlja trajnu vrednost i razvojnu šansu Srbije. Multikulturni karakter Srbije treba da postane njen brend;
- **stvaranje kulturne infrastrukture i povezivanje ustanova kulture sa drugim, prvenstveno turističkim i privrednim sadržajima.** Zadatak je države da vodi aktivnu kulturnu politiku i da poveže građansko društvo, tržište i ustanove kulture. Manifestacije kulture i kulturno stvaralaštvo mora da bude prezentirano i u okviru turističke ponude Srbije. Uspeh festivala EXIT ili Sabora u Guči dokazuju da takav spoj predstavlja razvojnu šansu Srbije;
- **razvijanje i jačanje kulturne industrije.** Uloga države je da u izdavaštvu, filmu, muzičkoj produkciji i drugim oblicima industrije kulture poveže preduzetnike, umetnike i kreativne stvaraocce. Kulturna industrija je razvojna šansa Srbije jer su znanje i ideje najvažnija sirovina u našoj državi;
- **doslednu zaštitu autorskih prava i pravične naknade za kreativni rad.** Kulturni stvaraoci treba da žive od svog rada i zato, uz njihovu

socijalnu zaštitu koju obezbeđuje država, zaštita autorskih prava ima poseban značaj. Štaviše, u doba savremenih tehnologija i digitalizacije, zaštita autorskih prava dobija novi smisao. Zalažemo se za državno posredovanje u dijalogu operatera mreža i provajdera sa stvaraocima o modalitetima zaštite autorskih prava;

- **filmsko stvaralaštvo u Srbiji i kooperaciju sa stvaraocima iz zemalja bivše Jugoslavije koje uživa široku podršku.** Kinematografija ima tržište i predstavlja posebnu afirmaciju domaćeg kulturnog stvaralaštva;
- **razvoj nezavisnih medija.** Pluralizam informacija je od suštinske važnosti za demokratsko društvo. Slobodni mediji su slobodno društvo;
- **moderno medijsko zakonodavstvo.** Osim slobode medija i sprečavanja nedozvoljene medijske koncentracije, moderno medijsko zakonodavstvo treba jasno da uredi položaj medija u digitalno doba;
- **senzibilisanje novinara za osetljive društvene teme, poput socijalnih teškoća ili nasilja.** Moraju se obezbediti širi medijski sadržaji za decu i omladinu i uključivanje medija u obrazovanje. Obrazovna uloga medija je ogromna i o njoj se mora voditi računa. Senzacionalizam, netolerancija i neprimerni sadržaji za mlade mogu da budu uzročnik mnogih društvenih problema. Uloga medija u zaštiti životne sredine je od posebnog značaja.

13. ODGOVORAN PRISTUP ŽIVOTNOJ SREDINI I PRIRODI

Priroda je javno dobro i mora da bude zaštićena. Zaštita životne sredine u narednih nekoliko godina treba da bude prioritet u Srbiji i svetu. Zdrava životna sredina i priroda imaju značaj preventive u zaštiti zdravlja. Takođe, zdrava životna sredina i očuvana priroda sa biodiverzitetom imaju i velike ekonomske potencijale. Od suštinske važnosti po zdravlje građana je da se uklone posledice dosadašnjih zagađenja i da se u proizvodnom procesu koriste samo tehnologije koje ne izazivaju zagađenje.

Zalažemo se za:

- **efikasno korišćenje resursa i reciklažu otpada.** Mora se unaprediti efikasnost korišćenja resursa u Srbiji. S druge strane, reciklaža je nezaobilazna u zaštiti životne sredine i obezbeđivanju novih izvora energije i materijala. Svi gradovi u Srbiji treba da imaju opremu za recikliranje;
- **posebnu zaštitu nacionalne prirodne baštine, naročito vode, šume i biodiverziteta.** Ne sme se dopustiti stihijsko krčenje šuma. Treba pospešiti obnovu šumskog fonda i stimulisati rad organizacija koje preduzimaju akcije pošumljavanja. Privredni subjekti koji zagađuju vode treba da budu zatvoreni. Koncesioniranje vodnih resursa i prodaja društvenog kapitala u postrojenjima za preradu voda bili su velika greška. Prerada voda je velika razvojna šansa Srbije. Biodiverzitet treba planski očuvati. Lov i ribolov treba da budu strogo kontrolisani

jer takođe predstavljaju veliku turističku ponudu i razvojnu šansu Srbije;

- **smanjenje emisija štetnih gasova i umanjeње korišćenja ekološki štetnih proizvoda.** U Srbiji se mora smanjiti nivo emisija štetnih gasova i korišćenje ekološki štetnih proizvoda. Azotara mora da bude izmeštena iz Pančeva, ili trajno zatvorena. Emisija štetnih gasova i buka iz saobraćaja predstavljaju problem u velikim gradovima koji se može rešiti izgradnjom saobraćajnih obilaznica, boljom organizacijom gradskog saobraćaja uz korišćenje vozila na strujni pogon i izgradnjom metroa;
- **zabranu korišćenja ekološki štetnih tehnologija.** U Srbiji se ne sme dozvoliti rad nijednom privrednom subjektu koji koristi ekološki štetne tehnologije. Inspekcijske kontrole treba da budu redovne, a kazne za ugrožavanje životne sredine i prirode treba da budu drastične;
- **novi fokus agrarne politike.** Cilj agrarne politike treba da bude ekopoljoprivreda – ekonomski isplativa proizvodnja zdrave hrane. Poljoprivredna proizvodnja u Srbiji treba da se prestrukturira ka ekopoljoprivredi. Izvozni uspesi proizvodnje malina i kupina potvrđuju takav stav. Merama subvencije i edukacije poljoprivrednih proizvođača treba iskoristiti komparativne prednosti koje Srbija ima za proizvodnju zdrave hrane. U Srbiji se ne smeju uzgajati genetski modifikovani organizmi čija je potencijalna opasnost ogromna. Proizvodnja zdrave hrane treba da postane brend Srbije i u njoj leži velika razvojna šansa;
- **banjski, planinski, seoski i eko turizam.** Priroda Srbije je veoma pogodna za razvoj banjskog, planinskog, seoskog i eko turizma. Paralelni razvoj ovih oblika turizma sa razvojem eko-poljoprivrede je logičan. Država mora da investira u banjski turizam, podigne nivo usluge i kapaciteta. Svako banjsko lečilište u Srbiji treba da ima sadržaje koji će privući domaće i inostrane goste – otvorene i zatvorene bazene, zdravu životnu okolinu, infrastrukturnu povezanost sa velikim centrima i kulturno-istorijskim spomenicima. Prednosti ovih oblika turizma jesu to da nisu sezonskog karaktera, i u njima leži velika razvojna šansa Srbije.

14. ODRŽIVA ENERGETSKA POLITIKA I RAZVOJNE ŠANSE SRBIJE

Energija postaje ključna tema 21. veka. Svet se suočava sa nedostatkom energije i ozbiljnim problemom iskorišćavanja neobnovljivih izvora energije. Srbija mora jasno da sagleda svoje potrebe za energijom i da se uključi u regionalne i svetske tokove energetskog povezivanja i iskorišćavanja energije. U sferi energetske politike Srbija ima mogućnosti za razvoj i iskorišćavanje nacionalnih komparativnih prednosti. Te prednosti su u prvom redu geografski položaj i obnovljivi energetski resursi. Srbija je malo društvo i svoje energetske potrebe može racionalnije da zadovoljava.

Zalažemo se za:

- **kampanju uštede energije i edukacije građana o uštedi energije.** Treba mobilisati građane da štede energiju. Ispravnim korišćenjem ili

zamenom pojedinih vrsta potrošača u Srbiji se mogu ostvariti fantastične uštede;

- **ulaganje u korišćenje obnovljivih izvora energije.** Osim voda, u Srbiji se veoma malo koriste obnovljivi izvori energije. Država treba da investira u izgradnju kapaciteta za korišćenje obnovljivih izvora energije – u prvom redu vetra, ali i solarne energije;
- **ulaganje u elektroprivredu, koja je strateška privredna grana Srbije.** Vodni potencijali Srbije su izuzetni. Srbija treba, samostalno ili u saradnji sa inopartnerima, da izgradi nove hidrocentrale, u prvom redu na Drini, ali i na svim ostalim rekama na kojima je to moguće;
- **zajednička regionalna ulaganja u energetske projekte.** Regionalni prirodni potencijali su veliki i Srbija treba da inicira saradnju sa drugim državama kako bi se ti potencijali iskoristili.
- **izgradnju skladišta gasa koje će Srbiji omogućiti da raspolaže tim energentom.** Srbija se često suočava sa problemom nestašice gasa u slučajevima kada nema kontinuiranih isporuka tog energenta usled problema na svetskom tržištu. Rešenje takve situacije jeste završetak izgradnje skladišta;
- **priključenje Srbije na gasovod „Južni tok” je strateški interes države.** Srbija ima takvu geografsku poziciju da će gasovod preći preko njene teritorije. Učešćem u tom projektu Srbija će obezbediti svoje potreba za tim energentom;
- **zabranu upotrebe nuklearne energije u Srbiji i u mirnodopske svrhe.** Potreba za obezbeđivanjem energije u Srbiji nije takvog karaktera da bi se u njoj dozvolila izgradnja atomskih centrala, a atomska energija predstavlja suviše veliki rizik;
- **izgradnju saobraćajnica i unapređenje postojeće infrastrukturne mreže.** Ukoliko nastoji da iskoristi svoje geografske i elektroenergetske prednosti, Srbija mora da bude infrastrukturno razvijena.

Ukoliko se sagleda program SDP-a, jasno se dolazi do zaključka da smatramo da razvojne šanse Srbije leže u:

- **saobraćaju i izgradnji infrastrukturnih kapaciteta zemlje;**
- **elektroenergetskom sektoru;**
- **preradi vode za piće;**
- **malim i srednjim preduzećima u kooperativnim poslovima, proizvodnji zdrave hrane, nameštaja, tekstila i u turizmu;**
- **proizvodnji zdrave hrane i banjskom, planinskom, seoskom i eko turizmu;**
- **kulturnom stvaralaštvu, kulturnoj industriji i spoju turističke ponude i kulturnih i sportskih događaja;**

- povratku velikog broja stručnih mladih ljudi koji su tokom devedesetih godina napustili Srbiju.

U osnovi realizovanja svih izloženih zalaganja i razvojnih šansi Srbije leži socijalni dijalog. SDP stoji na stanovištu da je socijalni dijalog od ključne važnosti za realizaciju njenog programa i unapređenja stanja u društvu. Zbog toga, Socijaldemokratska partija Srbije podstiče socijalni dijalog i jačanje kapaciteta svih aktera u njemu (sindikati, NVO, poslodavci i vlada).